

VIỆN NGHIÊN CỨU & PHỔ BIẾN KIẾN THỨC BÁCH KHOA
TỦ SÁCH HỒNG PHỔ BIẾN KIẾN THỨC BÁCH KHOA
CHỦ ĐỀ: PHÒNG BỆNH & CHỮA BỆNH
GS HOÀNG ĐÌNH CẦU

PHÁT TRIỂN BỀN VỮNG & CHĂM SÓC SỨC KHỎE Ở MIỀN NÚI

NHÀ XUẤT BẢN Y HỌC

PHÁT TRIỂN BỀN VỮNG VÀ CHĂM SÓC SỨC KHOẺ Ở MIỀN NÚI

VIỆN NGHIÊN CỨU & PHỔ BIẾN KIẾN THỨC BÁCH KHOA
GS HOÀNG ĐÌNH CẦU

**PHÁT TRIỂN BỀN VỮNG
VÀ CHĂM SÓC SỨC KHỎE Ở MIỀN NÚI**

NHÀ XUẤT BẢN Y HỌC

- 2003 -

**VIỆN NGHIÊN CỨU VÀ PHỔ BIẾN KIẾN THỨC BÁCH KHOA
INSTITUTE FOR RESEARCH AND UNIVERSALIZATION FOR
ENCYLOPAEDIC KNOWLEDGE (IRUEK)**

Văn phòng liên hệ: B4, P411 (53) TT Giảng Võ - Đường Kim Mã
Quận Ba Đình - Hà Nội.

ĐT (04) 8463456 - FAX (04) 7260335

Viện Nghiên cứu và Phổ biến kiến thức bách khoa là một tổ chức khoa học tự nguyện của một số trí thức cao tuổi ở Thủ đô Hà Nội, thành lập theo Nghị định 35/HĐBT ngày 28.1.1992. Giấy phép hoạt động khoa học số 70/ĐK - KHCNMT do Sở Khoa học Công nghiệp và Môi trường cấp ngày 17.7.1996.

Mục đích: Hoạt động nghiên cứu, phổ biến và ứng dụng khoa học nhằm mục đích phục vụ nâng cao dân trí và mục đích nhân đạo.

Lĩnh vực hoạt động khoa học và công nghệ:

1. Nghiên cứu các vấn đề văn hoá khoa học.
2. Biên soạn sách phổ biến khoa học công nghệ.
3. Biên soạn các loại từ điển.

Nhiệm vụ cụ thể: Trong những năm tới (từ 2001 đến 2005): phát huy tiềm năng sẵn có (hiện có hơn 200 giáo sư, phó giáo sư, tiến sĩ, thạc sĩ... cộng tác viên), Viện tổ chức *nghiên cứu một số vấn đề khoa học; biên soạn từ điển; biên soạn sách phổ biến kiến thức bách khoa* dưới dạng SÁCH HỒNG (sách mỏng và chuyên luận) phục vụ độc giả rộng rãi theo các chủ đề như *nông nghiệp và nông thôn; phòng bệnh và chữa bệnh; thanh thiếu nhi và học sinh; phụ nữ và người cao tuổi, v.v...*

Phương hướng hoạt động của Viện là dựa vào ***nhật tình say mê khoa học, tinh thần tự nguyện*** của mỗi thành viên, liên kết với các viện nghiên cứu, các nhà xuất bản.

Hoạt động khoa học của Viện theo hướng ***“Chuẩn hoá, hiện đại hoá, xã hội hoá”*** (Nghị quyết Đại hội IX).

Vốn hoạt động của Viện là vốn tự có và liên doanh liên kết. Viện sẵn sàng hợp tác với các cá nhân, tổ chức trong nước và ngoài nước hoặc nhận đơn đặt hàng nghiên cứu các vấn đề nêu trên.

Rất mong được các nhà từ thiện, các doanh nghiệp, các cơ quan đoàn thể và Nhà nước động viên, giúp đỡ.

Viện Nghiên cứu & Phổ biến kiến thức bách khoa

LỜI NÓI ĐẦU

Trong tình hình giao lưu quốc tế rộng rãi hiện nay, không có quốc gia nào có thể tự mình sống biệt lập, tách khỏi ảnh hưởng qua lại của các nước khác; sự phát triển của nước này ảnh hưởng tức thời đến các nước khác. Sự phát triển ổn định, chưa nói đến sự phát triển bền vững (PTBV) còn là một vấn đề khó khăn đối với không ít các nước có nền kinh tế phát triển hùng mạnh; sự khó khăn còn gấp bội đối với các nước đang phát triển. Đối với các nước này tất nhiên chưa có một mô hình mẫu hoàn thiện để học mà làm theo.

Với những điều kiện lịch sử chủ quan riêng, đặc biệt của mình, cộng với các điều kiện khách quan từ bên ngoài, Việt Nam hiện đang đứng trước một nghịch lý: dân tộc Việt Nam là một trong các dân tộc anh hùng, một trong các dân tộc tốt trên thế giới, đất nước có tiềm năng tiền rừng, bạc biển, trong khi Việt Nam vẫn còn ở trong câu lạc bộ các nước nghèo nhất trên thế giới. Làm sao Việt Nam có thể phát triển nhanh, tránh được một số vấp vấp không đáng có, để có thể phát triển ổn định, tiến đến PTBV là một bài toán còn nhiều ẩn số, đang tìm các lời giải đáp cụ thể thích hợp và khả thi.

Đối với miền núi của Việt Nam, tìm một con đường đi tắt, đón đầu sự tiến bộ, cho phép nhanh chóng hòa nhập vào trong đại gia đình các dân tộc Việt Nam, phát triển nhanh, ổn định, tiến đến bền vững lại càng khó khăn gấp bội. Tuy nhiên, đây là một yêu cầu cấp thiết mà tất cả các dân tộc anh em trong nước Việt Nam thống nhất phải cùng nhau hợp lực, đoàn kết nhau lại, vượt mọi cản trở để cùng nhau giải quyết, dưới sự lãnh đạo của Đảng Cộng sản Việt Nam do Chủ tịch Hồ Chí Minh sáng lập và lúc đương thời đã từng dày công vun đắp.

Tác giả tài liệu này là một cán bộ trong ngành Y tế, nhận thức là muốn PTBV thì phải có sức khỏe, cho nên trong nội dung tài liệu có phần ngăn cố gắng nói lên mối liên hệ qua lại giữa PTBV và công tác chăm sóc sức khỏe cho toàn dân miền núi. Người cán bộ y tế muốn phát triển được công tác y tế phải có một số khái niệm cơ bản về PTBV; và ngược lại muốn xã hội PTBV không thể không chú ý đến công tác chăm sóc sức khỏe và giáo dục cho toàn dân.

Tài liệu này đề xuất một vài suy nghĩ có thể không có gì là mới, hầu hết đã được nói đến nhiều ở các Hội nghị quốc tế và quốc gia từ trước đến nay. Xin coi đây là những ý kiến chân thành của một công dân, không phải là một nhà kinh tế học, một nhà xã hội học chuyên ngành, lại càng không phải là một "chính trị gia lối lạc". Hi vọng là nội dung của tài liệu không làm mất quá nhiều thì giờ quý báu của các bạn độc giả kính mến.

Xin rất hoan nghênh và chân thành biết ơn các góp ý phản hồi của các độc giả.

Hà Nội, tháng 5.2003

Tác giả

GS Hoàng Đình Cầu

CÁC CHỮ VIẾT TẮT

AIDS: acquired immuno.deficiency syndrome

Hội chứng SMM: hội chứng (bệnh) suy giảm miễn dịch mắc phải.

HIV: human immuno-deficiency virus

Virus SMN : virut suy giảm miễn dịch người

CNH : công nghiệp hóa

HĐH : hiện đại hóa

CSSK : chăm sóc sức khỏe

CSSKBD : chăm sóc sức khỏe ban đầu

LĐTĐBXH : lao động - thương binh - xã hội

NLXX : người làm công tác xuất khẩu

PHCN : phục hồi chức năng

PTBV : phát triển bền vững

PHẦN I

PHÁT TRIỂN BỀN VỮNG Ở MIỀN NÚI

I. ĐẠI CƯƠNG VỀ MIỀN NÚI VIỆT NAM

Miền núi là một bộ phận hữu cơ từ lâu đời của nước Việt Nam thống nhất, kéo dài từ vùng đông-bắc Bắc Bộ, vòng lên phía bắc, kéo dài suốt dọc phía tây đến tận miền đông Nam Bộ; về phía đông kéo dài ra đến các đảo và quần đảo ở biển Đông và Thái Bình Dương, v.v.. Miền núi Việt Nam cũng như một bộ phận còn lại của đất nước vẫn chưa thoát ra khỏi vòng kim cô của sự kém phát triển (xem sơ đồ số 1, 2).

Nền sản xuất nông nghiệp ở miền núi vẫn còn ở trong phương thức sản xuất tự nhiên truyền thống, du canh du cư, kỹ thuật canh tác lạc hậu, tất nhiên là chưa đáp ứng được nhu cầu ngày càng tăng về số lượng lương thực, thực phẩm (chưa nói nhiều đến chất lượng) của dân số phát triển với nhịp độ cao. Tỷ lệ suy dinh dưỡng cao, không chỉ ở trẻ em, mà còn ở các thành phần khác trong nhân dân, đáng chú ý là phụ nữ và người cao tuổi.

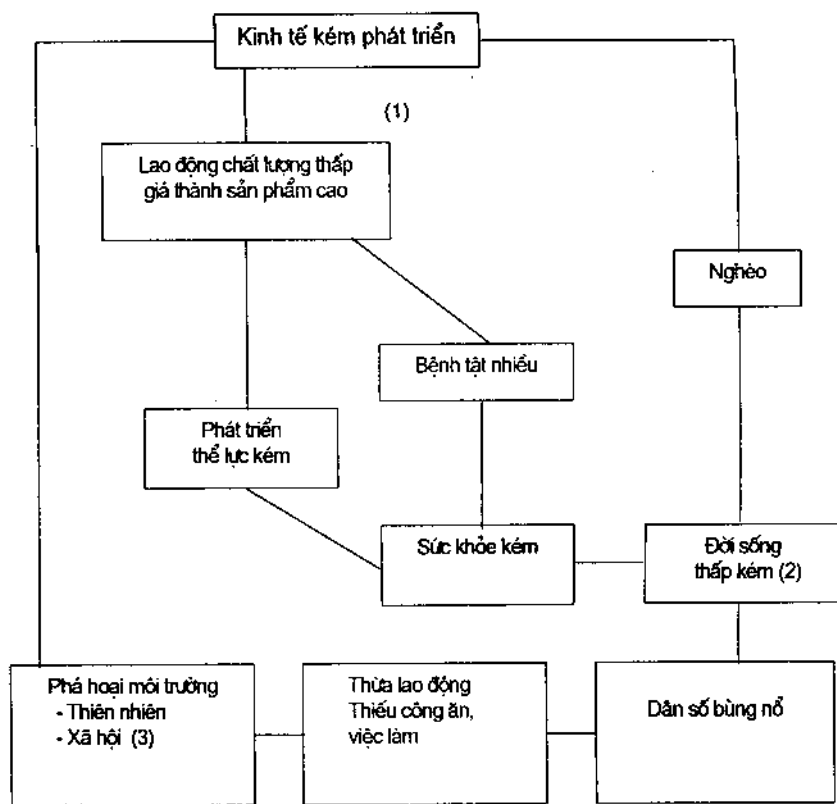
Sản xuất công nghiệp chưa có gì đáng kể, trừ một số doanh nghiệp nhà nước (phần lớn thuộc trung ương), hoạt động còn nhiều khó khăn, chưa có đóng góp đáng kể vào ổn định đời sống người dân địa phương. Sản xuất tiểu thủ công nghiệp dừng lại ở mức tự cung tự cấp tại chỗ, chưa đưa ra được các mặt hàng có giá trị kinh tế cao; nguy cơ mai một của các sản phẩm này rất lớn.

Hoạt động thương mại được đẩy mạnh ở các địa phương biên giới, chủ yếu là trao đổi mậu dịch tiểu ngạch, phần không nhỏ là buôn lậu, trốn thuế.

Hậu quả của tình hình sản xuất và hoạt động kinh tế như trên, tất nhiên là thu nhập của người dân thấp, đời sống của một bộ phận nhân dân miền núi còn đói nghèo; các hoạt động văn hóa, khoa học kĩ thuật, v.v. chưa phát triển lên được theo nhu cầu cần thiết. Đi qua một số địa phương miền núi trong cả nước, du khách vẫn còn thấp thoáng nhận thấy những nhà tranh vách đất hay vách nan thưa; vào trong nhà thì trống trải, quá đơn sơ.

Sơ đồ 1. Vòng khép kín của sự nghèo khổ

1. Kinh tế kém phát triển: nông nghiệp năng suất thấp, chất lượng kém, không đủ lương thực thực phẩm để nuôi dân; công nghiệp có tổng sản lượng thấp, sản xuất đình đốn; tiểu, thủ công nghệ không phát triển, suy thoái dần; các dịch vụ phát triển hỗn độn, manh mún; nợ nước ngoài nặng nề...

2. Đời sống thấp kém: tỉ lệ người mù chữ cao; trình độ tri thức của người dân thấp, đời sống vật chất, tinh thần, văn hóa thiếu thốn; không đủ việc làm; thu nhập thấp; môi trường ô nhiễm nặng nề...

3. Phá hoại môi trường - tài nguyên thiên nhiên khánh kiệt do khai thác bừa bãi; các hiện tượng xã hội tiêu cực có khuynh hướng phát triển; xã hội không ổn định, giảm trật tự, an ninh...

Phản ứng dây chuyền của tình hình trên là dân số tăng nhanh, bùng nổ ở một số nơi (mặc dầu tỉ lệ chết của trẻ em cao, năm 2000 trên 30‰ thậm chí trên 40‰). Người thanh niên khó tìm được công ăn việc làm, bảo đảm được cuộc sống tối thiểu hàng ngày. Đời sống vật chất thấp kém, đời sống tinh thần, trí tuệ hạn chế, sức khỏe yếu chỉ có thể cung cấp cho thị trường các nguồn lao động giản đơn, ốm yếu, năng suất thấp, khó có chỗ đứng trong một nền kinh tế thị trường sôi động hiện tại. Cũng cần lưu ý là số lao động dư thừa mặc nhiên sẽ được sử dụng vào các hoạt động phá hoại rừng và đa dạng sinh học, khai thác kiệt tiêu các nguồn tài nguyên khác, chuyên chở hàng lậu thuế trong đó có các chất ma túy, và các tiêu cực khác kèm theo (mại dâm, nghiện ma túy nhiễm HIV, bệnh AIDS = bệnh suy giảm miễn dịch mắc phải = SMM), gây rối loạn an ninh xã hội, v.v.. Bức tranh ảm đạm của sự kém phát triển ở miền núi sẽ còn có thể